

Hembygdsnytt

Museet Kvarnvikens Kvarn och Såg

Vintern 2015-2016

Flytten till Kvarnviken

Upplandskubben

*God Jul och Gott nytt år
önskar föreningen*

Från föreningens ordförande

Björn Mellström

Vår förening har drabbats av en tråkig händelse. Gamla mjölnaren Sven Mellström gick bort i början av december. Sven var med och startade vår förening 1984. Han var den sista yrkesverksamma mjölnaren i Kvarnviken 1945-1950 och har bott i Kvarnviken sedan i mars 1945, alltså i drygt 70 år. Han skulle ha fyllt 88 år några dagar efter sin död. Sven var den person som visste absolut mest om Kvarnviken. Det är naturligtvis en förlust för föreningen att han inte längre finns med oss.

Sven Mellström i Kvarnviken, slutet av 1940-talet.

I september i år hade vi två mycket lyckade kvarndagar. Det var så många besökare att vi sålde slut på allt mjöl bägge dagarna, även i kaféet såldes det slut på allt. Bageriet En Grön Oas har varit med och sålt bland annat Upplandskubb, ett mycket välkommet inslag på kvarndagarna. Även i år har Kvarnviken levererat siktat rågmjöl till Gysinge Färgfabrik. Mjölet används i deras färgtillverkning. I år har vi levererat nästan 2700 kg siktat rågmjöl. Vi har nu i dagarna även fått en ny beställning till nästa år på minst 2400 kg siktat rågmjöl till färgfabriken.

Vi har även under 2015 levererat vetemjöl och rågmjöl som används till att baka upplandskubb. Läs mer om upplandskubb längre fram i tidningen.

För några år sedan så berättade Sven Mellström gamla historier om Kvarnviken, som jag skrev ner och samlade i ett häfte. Här följer nu historien om när familjen flyttade till Kvarnviken.

Flytten till Kvarnviken

Berättat av Sven Mellström

När jag i min barndom bodde i Sundbyberg, Lilla Alby, så var jag på somrarna nere hos mina kusiner i Sörmland vid Tuve Kvarn. Jag var väl sommarbarn där flera somrar hos faster Amanda och min kusin Oskar, som var mjölnare i Tuve Kvarn. De hade även ett litet jordbruk med några kor och lämnade mjölk till mjölkcentralen. Jag tyckte att Oskars liv där vid kvarnen var smått fantastiskt. För det första så var det så vacker bygd där, det var otroligt vackert i den dalgången där Tuve Kvarn ligger. Kvarnen hade två vattenhjul och en såg med ett vattenhjul också, där man sågade timmer. Kvarnen var väldigt gammal, kanske från 1600-1700-talet. Det var en så kallad tullkvarn där man tog betalt genom att tulla lite av bondens säd. Det fanns vissa mått för det och så fanns det lådor som man tömde mjölet i som sedan såldes.

När jag blev äldre sedan så blev det krig och elände. Min kusin Oskar blev naturligtvis inkallad som alla andra. En sommar när jag var där nere så blev han inkallad, jag var väl då 14-15 år gammal och jag hade lärt mig lite om kvarnen. Jag kunde då mala gröpe som djurfoder, mest till grisar. Brödsäd vågade jag inte ge mig på, men Oskar hade en bror, Åke, som kom hem och malde brödsäden på kvällarna. Jag fiskade även kräftor i dammen och sålde i Nyköping. Det var en gammal farbror där som åkte in till Nyköping varje fredag eller lördag och sålde kräftorna som vi hade fiskat. Det var väldigt gott om kräftor i den där ån.

Det fanns även en liten kraftstation lite längre upp i ån, Lilltuve, som levererade ström till Veda Säteri, Tuve och några andra hus runt omkring. Den kraftstationen drevs med en vattenturbin och byggdes nog i slutet av 30-talet, så den var då ganska modern. Jag minns en höst när vi satt hemma på kvällen, mörkt och regnigt var det och lyset började på fladdra. Jag förstod vad det var för fel, det var löv för gallret som satt vid turbinens vattenintag. Så jag fick gå ut med en fotogenlampa och en

kratta och ta bort löven som hade stoppat upp vattnet, för hela Veda Säteri med ett 20-tal anställda hade ju ström från kraftstationen.

Kvarnviken 1945

Sedan kände min pappa mjölnare Hallgren i Kvarnviken. Mjölnare Hallgren hade cancer och var väldigt dålig så han funderade på att överlåta arrendet på Kvarnviken på någon annan. Både jag och min pappa var väldigt intresserade men vi båda jobbade på Ernst Nilssons Bilfirma på motorrenoveringen på den tiden. Men jag slutade där och åkte ner till Tuve Kvarn lärde mig lite mera. Sedan övertog vi arrendet på Kvarnvikens Kvarn den 14 mars 1945. Pappa hade jobbet kvar i staden och det var jag som malde.

Vi hade nog räknat med att det skulle vara lite mer lönsamt med kvarnen. Jag minns att vi hade problem med ekonomin, arrendet som skulle ut och skatter. Sen var det kristid med ransonering på mjöl och bröd och det maldes en hel del svart, utanför ransoneringen. Det blev ju lite extraförtjänst. Statarsystemet upphörde också på sommaren 1945 och då blev det betydligt mindre att mala eftersom de anställda på gårdarna då fick ut sin lön i pengar istället för i natura, med säd, mjölk och ved med mera som tidigare. Säden skulle ju malas och det var mycket folk på landet på den tiden, en gård som dag drivs av bonden och hans fru kunde det finnas 7-8 eller flera statarfamiljer på. Alla skulle ju ha mat så det var

stora lass som kom när det var löning på gårdarna. Det fortsatte ett tag efter att lönesystemet gjordes om för det var ju lönsamt att åka till kvarnen själv på grund av ransoneringen. Man kunde mala i princip hur mycket som helst. Man vågade mala lite mer, de här mallicenserna skickade man med bönderna när de åkte hem så kunde de komma igen ett par veckor senare och mala igen på samma licens.

Jag minns också en gång när kontrollanten kom cyklande. Bilar var ju ovanliga på den tiden, de som fanns gick på gengas men de var inte så många. I alla fall så kom kontrollanten och skulle kontrollera malningslicenserna. Jag hade ett par statlass på gång, från Riddersvik på en 1500 kilo säd som jag hade på valsstolen och ett lass mjöl som stod på utlastningen som vi sade i gamla spannmålstorken, på 1000 kilo som skulle ut till Malmvik. Men jag hade bara mallicens på det som skulle till Malmvik. Min pappa var hemma som tur var så han tog hand om den här kontrollanten. Jag stod där och undrade hur jag skulle bära mig åt men som tur var så kom Malmvik med sin lastbil och skulle hämta sitt statlass. Så jag sade åt killen chauffören att jag behåller mallicensen, den skickar jag sedan för jag har kontrollanten här och jag behöver licensen och det gick ju bra. När pappa och den här kontrollanten kom ner efter att ha varit uppe i huset och kontrollerat bokföringen och alla licenser, druckit kaffe och kask hade de nog gjort också så de var på bra humör, så stod jag där och malde Riddersviks säd. Kontrollanten frågade efter mallicensen så tog jag fram Malmviks licens och sade att det här är från Malmviks gård och jag kan inte veta exakt hur många kilo det är på valsen nu. Det är nog bra svarade kontrollanten. Så den gången klarade vi oss tack vare att Malmvik kom så lägligt och hämtade. Vi lastade det lasset med en väldig fart så de hann åka innan kontrollanten kom ner igen.

Sedan minskade det med kvarnjobbet mer och mer, man malde bara till de närmaste gårdarna. Jag lärde känna en bondson från Järvafältet, Ellert Wallin. Hans föräldrar hade Stortensta Gård. Det hade varit mycket tragedier i den familjen, bland annat så hade hans mamma råkat stoppa armen i ett tröskverk så hon hade bara en arm. Hans pappa hade några år innan jag kom till Kvarnviken ramlat ner i en brunn och drunknat. Så Ellert var ensam bonde på gården och kom och malde i Kvarnviken. Vi var ungefär lika gamla så vi hade en del att prata om. Ellert berättade en gång att hans farfars farfar tror jag det var hade varit mjölnare i

Kvarnviken, i den kvarn som fanns innan den nuvarande, vid mitten av 1800-talet. När han hade tillträtt i Kvarnviken så kom han från någon väderkvarn uppe vid Veckholm på andra sidan av Björkfjärden. När han flyttade så snickrade han ihop en kälke som han lastade bohaget på och drog kälken tillsammans med sin familj över isen till Kvarnviken. Troligen så flyttade de i början på mars, det var ganska vanligt på den tiden. Det fanns på den tiden krogar utmed farlederna till Stockholm där sjöfarare lade till för att sova, äta och dricka. Bland annat så fanns det en krog uppe vid Skeppsbackasundet på Dävensön och sedan var det en krog på Kalvudden i Hässelby. Där övernattade säkert den här familjen. Det var nog en fantastisk bedrift att våga ge sig ut på Björkfjärden med familjen på vårisarna. På den tiden, vintertid, så var det lite dåligt med kommunikationerna. Man åkte häst och släde och på somrarna på gick båtarna. Men på vintern gick inga båtar utan man färdades men häst och släde när man skulle till staden och sälja sina lantbruksprodukter. Mjölnare Wallin slutade sedan i Kvarnviken och blev mjölnare i en liten kvarn vid Illerbäcken på Järvafältet. Så småningom så tog slakten över Tensta Gård. Jag har nu inte längre någon kontakt med Ellert. När man byggde bostäder på Järvafältet så rev man Stortensta Gård. Ellert köpte ett hus i Spånga centrum där han bodde med sin fru. Han arbetade sedan åt Stockholms Elverk.

Min mjölnarbana slutade 1950, kanske att jag malde någon påse 1951 men sedan var det slut.

Upplandskubb

av Magnus Berneklint

Hur svårt kan det vara?

Ja, den frågan ställde jag till min fru för några år sedan. Vi hade tittat på en lokal i Grillby, en lokal där vi ville driva ett litet konstkafé. Vår tanke var att få erbjuda Grillbyborna en smakrik samlingsplats med möjlighet till konstvernissage och mindre musikuppträdande. Naturligtvis med nybakat som kärnan i verksamheten!

Hyran var inte särskilt hög, men efter några enkla marknadsundersökningar kände vi att kalkylen var lite skakig så vi backade ur, det här var 2010.

Ett år senare stod vi i vår källare och planerade en renovering, det var då vi kläckte tanken på att försöka leva vår bageridröm fast den här gången med betydligt bättre förutsättningar då vi redan ägde lokalen.

Där började vår långa resa, en resa mot ett litet bageri, en liten butik och en smakfull samlingsplats för Grillbyborna. Under den långa resan har också Upplandskubben gjort entrè, Upplandskubben blev direkt min stora brödfavorit. Ett bröd med anor från 1800-talet och med en tillverkningsprocess som fick surdegsbakningen att verka okomplicerat.

Det är också tack vare Upplandskubben som jag kom i kontakt med Kvarnvikens kvarn&såg, Upplandskubben måste nämligen bakas på mjöl som malts i Uppland av spannmål som odlats i Uppland. Det eftersom Upplandskubben är skyddad under EU:s stränga livsmedelsskydd SUB (Skyddad UrsprungsBeteckning) liksom Parmesan-ost, Serano-skinka, Stilton-ost och Kalamata-oliver för att nämna några skyddade livsmedel. I Sverige finns det i dag endast två SUB-skyddade livsmedel, Kalix löjrom och Upplandskubb.

Kvarnvikens kvarn&såg uppfyller de krav som behövs för att jag ska kunna köpa mjölet till Upplandskubb och jag är oerhört tacksam för det fina samarbete som idag finns mellan Kvarnvikens kvarn&såg och En Grön Oas AB.

Det är så vi heter En Grön Oas AB, men brukar förkorta det till "EGO".

God Jul önskar vi er alla!

Magnus och Camilla Berneklint En Grön Oas AB

Kvarnviken på 1940-talet. Sven Mellström står på bron.

Vill ni få information oftare från föreningen? Ange er E-postadress när ni betalar årsavgiften, så kan vi göra utskick med information.

Museet Kvarnvikens Kvarn och Såg

Postadress: c/o Mellström, Box 3014, 161 03 Bromma

Hemsida: www.kvarnvikensmuseum.se

E-post: info@kvarnvikensmuseum.se

Plusgirokonto: 487 18 35-7

Medlemsavgift: 120:- per år, 150:- för familjer.

Glöm inte att uppge namn och adress vid inbetalning av årsavgift.

